

Hur får pensions- åtaganden värderas i årsredovisningen?

Praxis i Sverige är att förmånsbestämda pensionsåtaganden enligt ITP-planen värderas enligt de grunder som PRI fastställer. Dock finns en utbredd uppfattning att dessa grunder inte är förenliga med Tryggandelagens bestämmelser om värdering av pensionsutfästelser. Meningsskiljaktigheterna bottenar i en rättslig oklarhet om huruvida arbetsmarknadens parter har rätt att besluta om egna värderingsgrunder eller om de är hänvisade till att följa de grunder som Finansinspektionen fastställer, enligt Tryggandelagen. Detta har lett till osäkerhet om hur sådana pensionsåtaganden ska, eller får, värderas, i årsredovisningen. I denna artikel har Henrik Persson sammanfattat vad han anser bör vara god redovisningssed för dessa två frågor, med en uppmaning till Bokföringsnämnden att tydliggöra vad som ska vara god sed.

Text: Henrik Persson

redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner (även benämnt pensionsåtaganden eller pensionsutfästelser¹) är ett område som innehåller flera komplicerade tillämpningsfrågor. I Sverige förekommer sådana planer framför allt hos arbetsgivare som ansluter sig till ITP-avtalet², för sina tjänstemän. Vid tillämpningen av K3-regelverket på dessa avtal har jag identifierat två frågor där jag anser tillräcklig vägledning saknas. I den här artikeln ger jag min syn på hur den goda redovisningsseden bör formuleras och utvecklas ytterligare med avseende på tillåtna värderingsgrunder för företag som förvaltar sådana planer i egen regi, samt med vilken motivering det bör ske. Artikeln inleds med en bakgrund till redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner enligt god sed i Sverige, med fokus på sådana som tecknas enligt ITP-avtalet och som redovisas enligt K3. Jag ser ett behov av att förtydliga vad som utgör god sed, i förstone, första frågan, hur förmånsbestämda pensionsåtaganden ska, eller får, värderas för redovisningsändamål. Specifikt handlar det om huruvida K3 bör förtydligas med avseende på vilka värderingsgrunder som är tillåtna att använda. Dessutom behandlas andra frågan, vid inlösen hos Alecta av förmånsbestämda pensionsåtaganden som förvaltas i egen regi enligt ITP-avtalet: vilka värderingsgrunder är tillåtna inför inlösen samt vid vilken tidpunkt själva inlösen ska redovisas. Avslutningsvis sammanfattar jag mina förslag på hur den goda seden bör komma till uttryck för att undanröja otydlighet och säkerställa enhetlighet i den fortlöpande värderingen och i redovisning av inlösen.

Bakgrund

Sedan den 1 mars 1968 regleras tryggnad av pensionsutfästelser i Tryggandelagen³(TrL), som förvisso har ändrats och utökats vid ett flertal olika tillfällen. Alltjämt innehåller lagen dock generella regler om allmänna pensionsplaner och vilka antaganden som ska tillämpas vid värderingen av dem. Särskilt § 3

i TrL uppmärksammar jag, "[b]eräkning av kapitalvärde sker med ledning av försäkringstekniska grunder som fastställs av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer"⁴, eftersom de grunder som tillämpas av ett mycket stort antal arbetsgivare eller företag anser vissa stå i strid med paragrafen. Det råder meningsskiljaktigheter mellan dem som hävdar att TrL inte tillåter att arbetsmarknadens parter bestämmer vilka tryggandegrunder⁵ som ska tillämpas, och dem som bestrider att TrL inte tillåter detta. Det handlar om huruvida det är korrekt att läsa in i TrL:s regler om allmän pensionsplan (§§ 4 och 6) att sådana planer inte bara omfattar pensionsutfästelsernas utformning och villkor utan även de grunder (metoder och antaganden) som ska användas för att beräkna deras kapitalvärden⁶.

Frågan vad TrL tillåter berördes utförligt i Tjänstepensionsbeskattningsutredningens slutbetänkande för sju år sedan (se särskilt avsnitten 5.8 och 5.9) där utredarna bland annat föreslog ett förtydligande av TrL § 3 genom ett tillägg: "Pensionsreserv enligt allmän pensionsplan ska beräknas enligt de grunder som anges i planen. I den mån sådana grunder saknas gäller vad som sägs i tredje och fjärde styckena"⁷. Lagstiftaren valde dock att inte hörsamma utredningens förslag för att undanröja oklarheterna kring rättsläget utan paragrafens tidigare lydelse gäller fortfarande.

Något om ITP-avtalet

Svenska arbetsgivare till privatanställda tjänstemän tryggar i hög utsträckning sina förmånsbestämda pensionsutfästelser i enlighet med ITP-avtalet genom avsättning i balansräkningen, som ofta, helt eller delvis, kompletteras med överföring av medel till en pensionsstiftelse. I den mån medlen i pensionsstiftelsen inte förslår att täcka pensionsutfästelsens kapitalvärde redovisas en avsättning i balansräkningen. Den alternativa tryggandeformen är att teckna pensionsförsäkring hos Alecta. Enligt ITP-avtalet är arbetsgivare hänvisade till något av dessa två tryggandeformer för att trygga sina pensionsutfästelser för anställda födda före 1979⁸.

Det är tillåtet, i enlighet med ITP-avtalet, för arbetsgivare att byta tryggandeform, ifrån i egen regi till tecknande av pensionsförsäkring hos Alec-

ta. Ett sådant byte sker genom inlösen av befintliga pensionsåtaganden i Alecta, genom acceptering av offert och efterföljande betalning av engångspremie. Vid offert om inlösen beräknar Alecta en premie som väsentligt överstiger det belopp som en värdering enligt de grunder som används vid förvaltning i egen regi ger. Anledningen till det högre beloppet är framför allt att Alecta sedan flera år tillämpar en väsentligt lägre diskonteringsränta för beräkning av premien för inlösen än den som PRI⁹ använder för beräkning av beloppen som företagen använder i sina balansräkningar.

Redovisningsreglerna i K3

Redovisnings- och värderingsreglerna för förmånsbestämda planer återfinns i K3 i 28 kapitlet, punkterna 14 - 22. Kortfattat gäller i koncernredovisning antingen reglerna i IAS 19 (punkterna 14 - 16) eller någon av de förenklingsregler som står till buds i K3 (punkterna 18 - 22).

Förenklingsreglerna gör skillnad på planer för vilka en pensionspremie betalas (som till Alecta), planer som är tryggade i egen regi (med eller utan överföring av medel till en pensionsstiftelse) samt pensionsförpliktelser i utländska dotterföretag. Företag som tryggar förmånsbestämd plan genom avsättning i balansräkningen (med eventuell överföring av medel till pensionsstiftelse) och använder förenklingsreglerna samt erhåller en beloppsuppgift om pensionsskuldens storlek från ett oberoende företag ska värdera pensionsförpliktelsen i koncernredovisningen enligt den erhållna uppgiften (punkt 21). Årsredovisningen regleras i punkterna 31 och 32, men en tillämpning där av de komplicerade reglerna i IAS 19 torde vara mycket ovanligt, framför allt för att skattereglerna inte tillåter avdragsrätt för pensionskostnader som redovisas enligt en sådan värdering. I praktiken gäller alltså för årsredovisningen samma förenklingsregler som för koncernredovisningen. K3 innehåller dock inga regler alls om inlösen.

1. Frågan om tillåtna försäkringstekniska grunder

Första frågan som har inställt sig är hur man ska för-

hålla sig till kravet i TrL 3 § (se ovan) att värdera enligt de grunder som fastställs av FI och vad K3 föreskriver om redovisning och värdering av förmånsbestämda pensionsåtaganden. Specifikt handlar frågan om huruvida arbetsmarknadens parter har rättslig grund för att själva bestämma vilka försäkringstekniska grunder som ska användas för att värdera pensionsåtagandena, eller om de är tvungna att tillämpa de grunder som fastställts av FI.

En tolkning är strikt: samtliga förmånsbestämda pensionsförpliktelser, oavsett hur de tryggas, ska beräknas enligt FI:s grunder, med motiveringen att samma slags åtaganden inte bör värderas annorlunda beroende på vem som utför värderingen eller hur de tryggas. I artikeln *Att granska och värdera pensionsåtaganden samt kritik mot räntan i PRI-systemet*¹⁰ menar författaren att redovisningspraxisen rentav står i strid med TrL:s regler och att värderingar enligt andra grunder än de av FI beslutade inte borde tillåtas för redovisningsändamål.

Som alternativ tolkning anser dock arbetsmarknadens parter att TrL tillåter parterna själva att inte bara utforma förmåner och villkor i allmänna pensionsplaner, utan även bestämma grunderna enligt vilka avsättningarna för de förmånsbestämda planerna ska beräknas¹¹. Det är med hänvisning till en sådan tolkning som arbetsmarknadens parter sedan lång tid tillbaka beslutar om egna grunder, för arbetsgivarna att använda i stället för de grunder som FI har fastställt. Detta kommer också till uttryck av Tjänstepensionsbeskattningsutredningen, som kom fram till att systemet med egna grunder fanns sedan TrL:s tillkomst och hade fungerat på tillfredsställande sätt, vilket även bör klargöras i lagtexten¹².

Beloppen som PRI beräknar enligt sina grunder används i mycket stor omfattning av företag i Sverige och godtas för avdragsrätt för pensionskostnader. Uppenbarligen råder meningsskiljaktighet om vilka grunder som ska användas vid beräkning av förmånsbestämda pensionsförpliktelser för redovisningsändamål. Att det föreligger olika tolkningar har i enstaka fall tagits till intäkt för att det inte skulle finnas några begränsningar gällande vilka grunder som får användas, vare sig i TrL eller i FI:s föreskrif-

”Min uppfattning är att företag som tecknat ITP-avtalet inte kan beräkna avsättningen i balansräkningen utifrån andra grunder än de av PRI föreskrivna.”

ter, av vilket skulle följa att företag kan beräkna enligt antingen FI:s försäkringstekniska grunder eller grunder som ett oberoende institut (som PRI) använder.

Implikation av ITP-avtalet rörande beräkningsgrunder

En viktig aspekt, som har bäring på frågan om tillåtna beräkningsgrunder, är vad som står i ITP-avtalet: att arbetsgivare som anslutit sig till ITP-avtalet är förpliktigade att antingen teckna försäkring hos Alecta eller ”i vad avser ålderspension göra företagsinterna avsättningar inom ramen för FPG/PRI-systemet enligt villkoren för detta”. Av PRI:s trygghandgrunder, framgår följande beträffande vilka beräkningsgrunder som ITP-företag ska tillämpa:

Arbetsgivare, som utfäst ålderspension enligt ITP-planen avdelning 2, och som tryggt åtagandet i egen regi genom avsättning i balansräkningen eller genom överföring av medel till pensionsstiftelse (PRI-skuld), ska tillämpa de beräkningsgrunder som PRI ideell förening beslutar om vid varje tidpunkt. [...].¹³

Min uppfattning är att företag som tecknat ITP-avtalet inte kan beräkna avsättningen i balansräkningen utifrån andra grunder än de av PRI föreskrivna – företag kan alltså inte använda något annat institut för att beräkna pensionsavsättningens belopp, trots att K3 28 punkt 21 kan läsas som att förmånsbestämda pensionsplaner får värderas till valfri ”beloppsuppgift om pensionsskuldens storlek från ett oberoende företag”. Dessutom konstaterar FI att avsättningarna inte värderas enligt deras trygghandgrunder, vilket framgår av deras promemoria som hör till FFFS 2007:24, och som heter *Trygghandgrunder – motiv och konsekvenser av de nya trygghandgrunderna*:

PRI-företagen hänvisar vid beräkning av pensionsskuld till trygghandelagen 4 § om allmän pensionsplan. De beräknar kapitalvärdet efter allmänna grunder inom regelverket för allmän pensionsplan och följer därmed inte FI:s

föreskrifter om trygghandgrunder i denna del. Ångspunkten för fastställandet av PRI:s räntesantagande enligt dessa allmänna grunder är att företagen ska få en rimlig periodisering av pensionskostnaderna. Dessutom kan plötsliga skuldökningar som påverkar företagens rörelseresultat undvikas. PRI-företagen tillämpar dock de nuvarande trygghandgrundernas könsberoende dödlighetsantaganden och säkerhetstillägg men en högre diskonteringsränta, vilket ger ett lägre kapitalvärde.¹⁴

Mot bakgrund av vad det står i promemorian och TrL menar jag att:

- 1) Lagstiftaren bör redan vid lagens tillkomst ha varit helt införstådd med att arbetsmarknadens parter, till exempel genom allmänna pensionsplaner som ITP-avtalet, beslutar om egna trygghandgrunder, och att arbetsgivarna förbundit sig att tillämpa dem¹⁵.
- 2) Det är en allmänt vedertagen uppfattning, och starkt utbredd praxis, att företag som har anslutit sig till allmänna pensionsplaner (som t.ex. ITP-planen) har en rätt att tillämpa de beräkningsgrunder som t.ex. ITP-avtalet och dess hänvisning till PRI:s grunder är ett uttryck för – inte bara pensionsåtagandenas utformning, omfattning och villkor.
- 3) En mycket stor mängd företag tillämpar de belopp som PRI har beräknat enligt sina grunder (och har gjort så under väldigt lång tid) och FI är helt införstådd med och, så vitt jag kan bedöma, accepterar detta.
- 4) Företag som har undertecknat ITP-avtalet har förbundit sig att tillämpa grunderna i FPG/PRI-systemet.

2. Värdering av förmånsbestämda åtaganden inför förestående inlösen

Andra frågan som har uppkommit är om en beloppsuppgift om inlösen i en offert från till exempel Alecta kan ligga grund för värdering av pensionsåtagandena för redovisning, alltså om den kan ses som en sådan ”beloppsuppgift om pensionsskuldens storlek från ett oberoende företag” som kan användas enligt K3 28 punkt 21. I något fall har framförts synpunkter att

”Därför kan det inte anses vara god sed att värdera förmånsbestämda pensionsåtaganden utifrån vid senare tidpunkter erhållna eller antagna offerter från livförsäkringsbolag eller tjänstepensionsinstitut.”

rentav Alectas offererade premier för inlösen skulle kunna användas som värderingsgrund. Om så är fallet, uppkommer följdfrågan vid vilken tidpunkt som värdering till detta belopp i så fall ska ske – så snart det är sannolikt att inlösen ska ske och offert erhållits från Alecta eller först när offerten har accepterats.

K3 saknar redovisningsregler för inlösen av förmånsbestämda pensionsåtaganden till ett försäkringsbolag mot erläggande av en engångspremie. Den enda vägledning om inlösen finns i *K3 i praktiken PwC:s handbok vid tillämpning av K3*, att K3 inte ställer några ”krav på att pensionsskulden ska redovisas till det belopp som ett försäkringsbolag kräver att få om en inlösen var aktuell” och att därför inte heller ”hän-syn ska tas till detta vid redovisning av pensionsskulder i egen regi, förrän eventuell inlösen sker” (punkt 28.21.2, tredje reviderade och utökade upplagan).

Värdering av pensionsskulden enligt offert från Alecta

Jag ser flera principiella skäl till att avsättning för förmånsbestämda åtaganden enligt ITP-planen inte ska värderas till sådant inlösenbelopp som erhållits i en bindande offert från Alecta:

- Det framgår inte huruvida Alectas försäkrings-tekniska grunder faktiskt har använts vid beräkningen av inlösenbeloppet. Det är inte osannolikt att Alecta, liksom andra livförsäkringsföretag, vid beräkningen av premien för inlösen har tillämpat mer betryggande grunder (det vill säga starkare försäkringstekniska antaganden) för beräkning av detta inlösenbelopp än vad de använder för värdering av pensionsåtagandena för redovisnings-ändamål.
- Ett byte från värdering enligt PRI:s beräknings-grunder utgör knappast bara en aktuariell omvärdering av pensionsskulden till ett belopp motsvarande premien för inlösen; det är ju inte bara andra (strängare) aktuariella antaganden som Alecta använder, utan en helt annan värderingsmetod (liknande Projected Unit Credit method, den värderingsmetod som föreskrivs i IAS 19). PRI:s grunder innebär en nuvärdesberäkning av hittills intjänade pensionsrätter (utifrån aktuell lön, antaganden om diskonteringsränta, förväntad

livslängd och driftskostnader med ett särskilt tillägg för värdesäkringsmedel), medan Alecta beräknar värdet på de förmånsbestämda pensionsåtagandena på ett helt annat sätt, bland annat utifrån förväntningar om slutlöner, personalomsättning och livslängd.

- I K3 betonas allmänt vikten av att användare av de finansiella rapporterna ”ges möjlighet att jämföra finansiella rapporter som företaget lämnat över en längre period för att kunna bilda sig en uppfattning om trender i företagets finansiella ställning och resultat” och att de ”också ges möjlighet att jämföra olika företags finansiella rapporter. Det innebär att begrepp och principer samt värderingsgrunder behöver tillämpas på ett likformigt sätt för liknande transaktioner och andra händelser dels i ett och samma företag under en längre tid, dels i olika företag. [...]” (kommentar till K3 2 kapitlet punkt 3).

Inlösen hos Alecta av pensionsåtaganden som tryggas i egen regi är ingen ovanlig företeelse i Sverige. En värdering enligt en erhållen offert skulle också ge en mycket stor momentan effekt, vilket skulle försvåra jämförbarhet över tid och med andra företag, utan godtagbara skäl för på vilket sätt detta leder till en bättre redovisning.

Mot denna bakgrund menar jag att den stora effekten inte ska redovisas förrän inlösen genom betalning av engångspremie faktiskt sker och är ett uttryck för ett byte från en tryggandegrund till en annan, med helt andra förutsättningar. Därför kan det inte anses vara god sed att värdera förmånsbestämda pensionsåtaganden utifrån vid senare tidpunkter erhållna eller antagna offerter från livförsäkringsbolag eller tjänstepensionsinstitut.

Sammanfattning

Min sammanfattande bedömning av den goda redovisningsseden, såsom den har utvecklat sig över tiden, är att företag som tryggar förmånsbestämda pensionsåtaganden i egen regi enligt ITP-avtalet ska redovisa dessa enligt PRI:s grunder, oavsett vad som en gång må ha varit lagstiftarens avsikt eller förekomst av eventuella meningsskiljaktigheter

om vilka grunder som ska användas för värdering av pensionsutfästelser. Min åsikt är därför att K3 bör förtydligas genom tillägg i kapitel 28 punkt 21 i följande avseende, oaktat Bokföringsnämndens föresats att vara principbaserad:

- Förmånsbestämda pensionsåtaganden som tryggas i egen regi enligt ITP-avtalet ska, för redovisningsändamål, värderas enligt de grunder som PRI (via den ideella föreningen) har beslutat om, eftersom det är vad avtalet föreskriver, oavsett vad TrL föreskriver. Det bör framgå att dagens utbredda praxis anses utgöra den goda seden för detta ändamål i redovisningen och att FI:s eller andras grunder inte gör det.
- Det bör införas ett krav på upplysningar i not att PRI:s grunder har tillämpats (och helst uttryckligen vilka antaganden om ränta, dödlighet, driftskostnader som det medför).
- Inför inlösen av förmånsbestämda pensionsåtaganden enligt ITP-avtalet ska avsättningen redovisas enligt erhållen beloppssuppgift från PRI ända fram till årsredovisning före tidpunkten för inlösen. Inför inlösen, om det är väsentligt, ska kompletterande upplysningar lämnas om den tillkommande pensionskostnad som utgör skillnaden mellan avsättningsbeloppet och inlösenbeloppet.

HENRIK PERSSON

är auktoriserad revisor och redovisningsspecialist på Deloitte

Fotnoter

- 1) Jag har använt begreppet pensionsplan för en avtalad överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare som kan innehålla flera olika moment, såsom utfästelser om ålderspension, familjepension och efterlevandeskydd under och efter anställningstiden. En sådan plan kan sålunda innehålla åtaganden för arbetsgivaren om att i framtiden betala pensioner till anställda som denne arbetsgivare behöver göra avsättning för i sin redovisning.
- 2) Se Avtal om ITP och TGL Svenskt Näringsliv – Förhandlings- och Samverkansrådet PTK 2015-06-01.
- 3) Lag (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.
- 4) FI är numera "den myndighet som regeringen bestämmer" enligt TrL och har kodifierat dessa grunder i sina föreskrifter FFFS 2007:24 Försäkringstekniska grunder.
- 5) Tryggandelagen använder begreppet försäkringstekniska grunder för att beskriva de aktuariella antaganden som ska användas för att värdera pensionsåtaganden som tryggas enligt den lagen. ITP-avtalet använder dock begreppet beräkningsgrunder medan Finansinspektionen använder begreppet tryggningsgrunder i sina föreskrifter. I K3 används begreppet värderingsgrunder för att beskriva hur en tillgång eller skuld ska värderas för redovisningsändamål. I artikeln används samtliga synonymt för de aktuariella antaganden om till exempel dödlighet, sjuklighet, driftkostnader och diskonteringsränta som används för att beräkna värdet på en arbetsgivares pensionsåtagande.
- 6) I TrL används begreppet kapitalvärde som ett beloppsmässigt uttryck för värdet på en arbetsgivares pensionsutfästelse, till den del den är intjänad vid bokslutsdagen och beräknad enligt försäkringstekniska grunder.
- 7) Statens offentliga utredningar (SOU) 2015:68 Tjänstepension – tryggandelagen och skattereglerna, sidan 21.
- 8) Anställda födda 1979 eller senare omfattas i stället av den avgiftsbestämda pensionsplanen ITP 1.
- 9) Försäkringsbolaget PRI Pensionsgaranti, ömsesidigt (PRI) är ett försäkringsbolag som kreditförsäkrar och administrerar tjänstepensioner i egen regi. Därtill finns Pensionsregistreringsinstitutet PRI, ideell förening, som är en från försäkringsbolaget PRI oberoende förening som fastställer de grunder som arbetsgivarna som utfäst ålderspension enligt ITP-planen ska använda vid varje tidpunkt.
- 10) Se Att granska och värdera pensionsåtaganden samt kritik mot räntan i PRI-systemet | FAR Online.
- 11) Se SOU 2015:68 Tjänstepension – tryggandelagen och skattereglerna, sidan 173.
- 12) Se SOU 2015:68, sidan 174, tredje stycket.
- 13) Ändringar av PRI:s Tryggningsgrunder från och med den 1 januari 2022 (PRI | Ideell förening (foreningenpri.se))
- 14) Sidan 5 i: Microsoft Word - Tryggningsgrunder- motiv och kons_reviderad.doc (fi.se)
- 15) För pensionsåtagande som följer allmän pensionsplan (som ITP 2) tillämpas beräkningsparametrar som bestäms av PRI på uppdrag av arbetsmarknadens parter. Så har varit fallet sedan åtminstone 1960 när ITP-planen trädde i kraft, alltså före TrL:s tillkomst. Anledningen var att pensionsskulden omfattade även ändra poster än kapitalvärdet av intjänad pension.